

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Fakulta filozofická

Studentská 84

Pardubice 532 10

telefon 466 036 226
466 036 111 (spojovatelky)

fax 466 036 228

e-mail dekanat.ff@upce.cz
studijni.ff@upce.cz

web www.upce.cz/ff

Materiál vznikl v rámci projektu Brána vědě/ní otevřená – BRAVO (CZ.I.07/2.3.00/35.0024) k cyklu populárně-naučných přednášek v německém jazyce realizovaných na středních školách (KA02b).

Brána vědě/ní otevřená – BRAVO CZ.I.07/2.3.00/35.0024

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Univerzita
Pardubice

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

VYBRANÍ NOSITELÉ NOBELOVY CENY ZA LITERATURU Z NĚMECKY MLUVÍCÍCH ZEMÍ

Alfred Nobel (1833 – 1896)

- Objevitel **dynamitu** jako trhaviny pro průmyslové účely
- Vlastnosti dynamitu: oproti dříve používaným trhavinám mohl být **přepřavován a skladován bez nebezpečí výbuchu**
- Nobel získal na vynález **patent** a na prodeji látky velmi **zbohatnul**.
- Nechal si patentovat i vynálezy dalších trhavin.
- Některé z jeho vynálezů našli využití i ve válkách.
- Nobel neměl rád války. Utěšoval se však, že vynálezy strašlivých zbraní lidstvo zastraší a odvrátí od válek.
- Před smrtí se Nobel rozhodnul, že ze svého majetku vytvoří **nadaci** na podporu pozitivního rozvoje lidstva v těchto oblastech: **fyzika, chemie, medicína, literatura** a **úsilí o celosvětový mír**. V těchto oborech je každoročně udělována Nobelova cena spojená s vysokou finanční odměnou.
- K zřízení **ceny za mír** Nobela inspirovala **Berta von Suttner**.

Berta von Suttner (1843 – 1914)

- rozená v **Praze** jako **hraběnka Kinská**, její otec byl povoláním generál
- novinářka, politická aktivistka a spisovatelka
- krátký čas byla sekretářkou Alfreda Nobela
- autorka úspěšného protiválečného románu *Waffen nieder!* (česky *Odzbrojte!*)
- Iniciátorka a držitelka první Nobelovy ceny míru za rok 1905

Nobelova cena za literaturu

- ustanovena závětí Alfreda Nobela
- volitelem je 18 členů „Švédské akademie“ – složené především ze spisovatelů nebo literárních vědců (instituce, která má od svého založení na starosti péči o švédský jazyk a literaturu)
- unikátnost Nobelovy ceny = od svého založení otevřená všem **bez ohledu na národnost**
- oznámení jmen nositelů Nobelovy ceny probíhá každý rok v říjnu
- slavnostní předání – 10. prosince – den výročí Nobelovy smrti

Kritéria pro udílení Nobelovy ceny za literaturu:

- Podle závěti Alfreda Nobela: Nositel měl svým dílem v uplynulém roce prokázat **lidstvu největší užitek**.
- Další kritérium stanovené Alfredem Nobelem: Cena má být přidělena tomu, kdo vytvořil „nejvýznačnější literární dílo **v ideálním směru**“. Idealistické pojetí literatury znamená, že literatura má ukazovat především morální sílu a velikost člověka. (Kritérium idealismu bylo postupem času omezováno.)
- Vyznamenané dílo má mít jak etické, tak i estetické kvality.

Další kritéria, která se prosazovala v průběhu historie:

- místo „idealismu“ obecný humanismus
  - **průkopnictví** a **originálnost** dané osoby resp. jejího díla
  - **přístupnost** a srozumitelnost díla čtenářům
  - od 80. let: odpoutání se od zahleděnosti na pouze euro-americký prostor
- Orientace na celosvětovou literaturu.**

Německy mluvící nositelé Nobelovy ceny za literaturu:
Deutschsprachige Literaturnobelpreisträger

<p>Nobelova cena 1902</p> <p>Theodor Mommsen</p> <p>(1817 – 1903)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • první německy mluvící nositel Nobelovy ceny • povoláním univerzitní profesor historie • historik významný především dílem o historii antického Říma (<i>Römische Geschichte</i>), které je pro historiky inspirativní i dnes • zdůvodnění Nobelovy ceny za literaturu především pro mistrnost dějepisného vyprávění • politické angažmá ve prospěch demokratizace Německa a boje proti antisemitismu 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>der erste deutsch-sprachige Nobelpreisträger</i> • <i>Universitätsprofessor für Geschichte</i> • <i>Historiker, dessen Bedeutung vor allem in seinem Werk über die Geschichte des antiken Roms (Römische Geschichte) liegt. Dieses Werk ist auch heute noch für Historiker inspirierend.</i> • <i>Die Begründung der Erteilung des Nobelpreises: vor allem für die Meisterschaft seiner historischen Darstellungskunst</i> • <i>politisches Engagement zugunsten der Demokratisierung Deutschlands und der Bekämpfung des Antisemitismus</i>
--	--	---

<p>Nobelova cena 1908</p> <p>Rudolf Eucken (1846 – 1926)</p> <ul style="list-style-type: none"> • filozof neo-idealismu • <i>Philosoph des Neu-Idealismus</i> 	<p>Nobelova cena 1919</p> <p>Carl Spitteler (1845 – 1924)</p> <ul style="list-style-type: none"> • švýcarský spisovatel • autor slavného veršovaného eposu <i>Olympijské jaro</i> • <i>Schweizerischer Schriftsteller</i> • <i>Autor des berühmten Versepos Olympischer Frühling</i>
--	---

<p>Nobelova cena 1910</p> <p>Paul Heyse</p> <p>(1830 – 1914)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • autor velmi obsáhlého a žánrově různorodého díla • označován za „druhé Goetha“ – ve své době však byl již nemoderní • označován za „epigona“ (napodobovatele) • obsahově ztvárňoval především vznešené city, ušlechtilé jednání, hrdinství, vlastenectví, schopnost oběti a odříkání, lásku ke kráse a umění • ve své době velmi vyzdvihován, avšak brzy zapomenut 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Der Autor eines sehr umfangreichen und (in Bezug auf Genres) vielfältigen Werkes</i> • <i>„Zweiter Goethe“ genannt – allerdings schon zu seinen Lebzeiten als unmodern geltend</i> • <i>als „Epigone“ (Nachahmer) bezeichnet</i> • <i>Inhaltlich ging es ihm vor allem um die Darstellung vornehmer Gefühle, edler Handlungsweise, Heldentaten, Patriotismus, Bereitschaft zur Aufopferung und Entsagung; Liebe zur Schönheit und Kunst</i> • <i>zu seinen Lebzeiten hoch gepriesen, aber bald vergessen</i>
---	--	---

<p>Nobelova cena 1912</p> <p>Gerhart Hauptmann</p> <p>(1862 – 1946)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • německý dramatik a prozaik • nejnadanější německý naturalista • od naturalismu se v pozdějším díle odvrátil • dílo se silným morálním apelem na čtenáře: humanistické a křesťanské hodnoty • přesto po nástupu nacismu zůstal v Německu, a proto byl nucen činit vůči režimu určitá vstřícná gesta • kvůli tomuto postoji byl později kritizován 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Deutscher Dramatiker und Prosaiker</i> • <i>Der begabteste deutsche Naturalist</i> • <i>Vom Naturalismus hat er sich im späteren Werk abgewendet</i> • <i>Werk mit einem starken moralischen Appel an die Leser: humanistische und christliche Werte</i> • <i>Trotzdem blieb er in der Zeit des Nationalsozialismus in Deutschland; daher war er gezwungen, gegenüber dem Regime einigermaßen entgegenkommend aufzutreten</i> • <i>Wegen diesem Verhalten wurde er später kritisiert</i>
--	---	--

<p>Nobelova cena 1929</p> <p>Thomas Mann</p> <p>(1875 – 1955)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • hlavní představitel anti-fašistického Německa za II. světové války • po nástupu Hitlera emigroval do USA a Švýcarska • důvod Nobelovy ceny = především za román <i>Buddenbrookovi</i> • <i>Buddenbrookovi</i>: sentiment i nostalgie, ale také kritika společnosti: především školního systému • Román <i>Buddenbrookovi</i> portrétuje reálné postavy z Mannova rodného města Lübecku – autor hanlivě označen jako „Nest-beschmutzer“. • O padesát let později po návratu z emigrace získal ocenění „čestný občan města Lübecku“. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Hauptrepräsentant des antifaschistischen Deutschlands während des II. Weltkriegs</i> • <i>Nach Hitlers Antritt ist er in die USA und die Schweiz emigriert.</i> • <i>Begründung der Nobelpreiserteilung: vor allem für den Roman Buddenbrooks</i> • <i>Buddenbrooks: enthält Sentiment und Nostalgie, aber auch Gesellschaftskritik: vor allem am Schulsystem.</i> • <i>Buddenbrooks porträtiert auch reale Personen aus Manns Geburtsstadt Lübeck – Autor wurde als „Nest-beschmutzer“ bezeichnet</i> • <i>50 Jahre später nach der Rückkehr aus der Emigration wurde Mann als „Ehrenbürger der Stadt Lübeck“ ausgezeichnet.</i>
--	---	---

<p>Nobelova cena 1946</p> <p>Hermann Hesse</p> <p>(1877 – 1962)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • narozen v Německu; od roku 1919 natrvalo ve Švýcarsku • protiválečný aktivista již za I. světové války • dílo téměř od začátku velmi nekonvenční • typický motiv jeho díla - stálé hledání smyslu života • vliv všemožných filozofických a náboženských proudů 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>in Deutschland geboren; seit 1919 dauerhaft in der Schweiz</i> • <i>Antikriegsaktivist schon während des I. Weltkriegs</i> • <i>Werk seit Beginn sehr unkonventionell</i> • <i>Typisches Motiv: ständige Suche nach dem Sinn des Lebens</i> • <i>Einfluss zahlreicher philosophischer und religiöser Strömungen</i>
--	--	--

<p>Nobelova cena 1966</p> <p>Nelly Sachs</p> <p>(1891 – 1970)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • berlínská básnířka židovského původu • roku 1940 emigrace natrvalo do Švédska • Dílo zpracovává osud izraelského národa na pozadí holocaustu. • V díle odkazy na prastaré tradice židovského národa - jeho kulturní bohatství a na Bibli, jež se staly základem západní civilizace. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Berliner Dichterin jüdischer Herkunft</i> • <i>seit 1940 dauerhaft in Schweden</i> • <i>Ihr Werk verarbeitet das Schicksal des israelischen Volkes vor dem Hintergrund des Holocaust</i> • <i>Im Werk zahlreiche Anspielungen auf die uralten Traditionen des jüdischen Volkes – seinen Kultur-reichtum und die Bibel, die zu den Grundlagen der euroamerikanischen Zivilisation geworden sind</i>
--	--	--

<p>Nobelova cena 1972</p> <p>Heinrich Böll</p> <p>(1917 – 1985)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • společensky angažovaný autor • pociťuje zklamání z vývoje v poválečném Německu • kritizuje např. bulvární média, konzumní způsob života, propojení církevních elit s politickou mocí • po roce 1968 podpora pronásledovaných československých disidentů a emigrantů • Böllovo dílo po roce 1969 v Československu zakázáno komunistickým režimem • román <i>Ztracená čest Kathariny Blumové</i>. (<i>Die verlorene Ehre der Katharina Blum</i>) - příběh o ženě neprávem obviněné z terorizmu, které bulvární novináři zničí život • Böll sám neprávem obviněn z podpory teroristů RAF 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>gesellschaftlich engagierter Autor</i> • <i>Enttäuschung über die Nachkriegsentwicklung in Deutschland</i> • <i>Kritik an der Boulevardpresse, an der Konsumorientierung, an der Verknüpfung der Kircheneliten mit Politik</i> • <i>nach 1968 Unterstützung der tschechoslowakischen Dissidenten und Emigranten</i> • <i>Bölls Werk nach 1969 in der Tschechoslowakei vom kommunistischen Regime verboten</i> • <i>Roman Die verlorene Ehre der Katharina Blum – Geschichte über eine zu Unrecht als Terroristin beschuldigte Frau, der die Boulevardjournalisten das Leben zur Hölle gemacht haben</i> • <i>Böll selbst als Terroristen-Sympathisant zu Unrecht gebrandmarkt</i>
--	---	--

<p>Nobelova cena 1981</p> <p>Elias Canetti</p> <p>(1905 – 1994)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • autor narozený v židovské rodině v dnešním Bulharsku • od dvacátých let 20. století žil ve Vídni a psal německy • Ve svém díle se zabýval především vztahem jednotlivce a masy – ovládním jednotlivců masou. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>in einer jüdischen Familie im heutigen Bulgarien geboren</i> • <i>seit den zwanziger Jahren lebte er in Wien und schrieb auf Deutsch</i> • <i>in seinem Werk beschäftigt er sich vor allem mit dem Verhältnis der Einzelnen und der Masse – mit der Beherrschung der einzelnen Menschen durch die Masse</i>
--	--	--

<p>Nobelova cena 1999</p> <p>Günter Grass</p> <p>(* 1927)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • nejslavnější autor poválečného Německa • nejznámější dílo: román <i>Plechový bubínek (Die Blechtrommel)</i> z roku 1959; ironické a satirické zabarvení; v době vydání vyvolal skandál, protože otevřeně líčí citlivá témata jako např. nacismus nebo sexualitu • velmi slavné je i filmové zpracování tohoto díla • Günter Grass byl považován za levicového intelektuála a často výslovně politicky podporoval německou sociální demokracii (SPD). • Vyjadřoval lítost nad Němci spáchanými zločiny za II. světové války a požadoval politiku vedoucí k usmíření. • V bývalém komunistickém Východním Německu byl nežádoucí, protože otevřeně kritizoval tamější politické poměry a útisk občanů. • Grass podporoval také „Pražské jaro“ roku 1968 a snahy o demokratizaci Československa. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>der berühmteste Autor Nachkriegsdeutschlands</i> • <i>Das bekannteste Werk: Die Blechtrommel (1959); ironisch und satirisch gefärbt; zur Zeit der Herausgabe hat es einen Skandal hervorgerufen, weil es offen empfindliche Themen schildert wie z.B. den Nationalsozialismus oder die Sexualität</i> • <i>sehr berühmt ist auch die Filmversion des Werkes Die Blechtrommel</i> • <i>Günter Grass war allgemein als ein Linksintellektueller bekannt und hat oft ausdrücklich die SPD unterstützt.</i> • <i>Grass äußerte Reue über die deutschen Kriegsverbrechen und forderte die Politik der Versöhnung.</i> • <i>In der ehemaligen DDR war er unerwünscht, weil er offen die dortigen politischen Verhältnisse und die Unterdrückung der Bürger kritisierte.</i> • <i>Grass unterstützte auch den „Prager Frühling“ von 1968 und die Bemühungen um die Demokratisierung der</i>
---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • v roce 2006 Grass přiznal členství v SS → skandál • 2012 autorovy výroky k politice Izraele → skandál 	<p><i>Tschechoslowakei.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • 2006 hat er öffentlich seine Mitgliedschaft in der SS zugegeben → Skandal. • 2012 Grass`Äußerungen zur Politik Israels → Skandal
--	--	---

<p>Nobelova cena 2004</p> <p>Elfriede Jelinek</p> <p>(* 1946)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kontroverzní rakouská autorka považovaná za radikální feministku • obecně kritizuje konzumní společnost • Rakousko líčí často jako zemi omezených konzervativců a nacionalistů • Vystupuje proti pravicově radikálním stranám v Rakousku a azylové politice země. • Vyjadřuje se i k celosvětovým problémům – např. její dílo o válce v Iráku a týrání iráckých zajatců americkými vojáky ve vězení Abu Ghuraib v roce 2004 • Švédská akademie ocenila dílo Elfriede Jelinek především za schopnost odhalovat absurditu, ale i drtivou sílu společenských klisů. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Umstrittene österreichische Autorin, die allgemein für eine radikale Feministin gehalten wird</i> • <i>Jelineks Kritik an der Konsumgesellschaft</i> • <i>Jelineks Kritik an Österreich, das sie als ein Land beschränkter konservativer Nationalisten schildert</i> • <i>Jelineks Kampf gegen Rechtsparteien in Österreich und gegen die Asylpolitik des Landes</i> • <i>Sie äußert sich auch zu ausländischen Themen – wie z.B.: dem Irak-Krieg und der Folter der irakischen Gefangenen im Abu Ghuraib-Gefängnis 2004</i> • <i>Die Schwedische Akademie erteilte Jelinek den Nobelpreis vor allem für ihre Fähigkeit, „die Absurdität und zwingende Macht der sozialen Klischees [zu] enthüllen“.</i>
--	---	--

<p>Nobelova cena 2009</p> <p>Herta Müller</p> <p>(* 1953)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • německy mluvící autorka pocházející z Rumunska • Ve svém díle tematizuje především útlak politickou diktaturou a zvláště metody teroru komunistické tajné služby Rumunska. • Píše také o tématu emigrace. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>deutschsprachige Autorin aus Rumänien</i> • <i>Ihr Werk thematisiert vor allem die Unterdrückung durch die politische Diktatur und besonders die Terrormethoden des kommunistischen Geheimdienstes.</i> • <i>Sie befasst sich auch mit dem Thema der Emigration.</i>
--	---	---

Kvíz k tématu *Německy mluvící nositelé Nobelovy ceny za literaturu*

1. Který z následujících spisovatelů byl vyznamenán Nobelovou cenou za literaturu?
  - a) Bertolt Brecht
  - b) Rainer Maria Rilke
  - c) Heinrich Mann
  - d) August Strindberg
  - e) Johann Wolfgang von Goethe
  - f) Carl Spitteler

2. Román *Buddenbrookovi* (*Buddenbrooks*) popisuje život několika generací kupecké rodiny v:
  - a) Hamburku
  - b) Lübecku
  - c) Stuttgartu
  - d) Mnichově

3. Významným německým naturalistou byl:
  - a) Gerhart Hauptmann
  - b) Adalbert Stifter
  - c) Henrik Ibsen
  - d) Rainer Maria Rilke

4. Mezi německé emigranty v době II. světové války patří:
  - a) Gerhart Hauptmann
  - b) Erich Kästner
  - c) Günter Grass
  - d) Heinrich Mann

5. Praktiky bulvárních novinářů kritizoval(a):
  - a) Elfriede Jelinek
  - b) Herta Müller
  - c) Günter Grass
  - d) Henrich Böll

6. Zfilmovaný román *Pianistka (Die Klavierspielerin)* napsala:
- a) Elfriede Jelinek
  - b) Nelly Sachs
  - c) Herta Müller
  - d) Ingeborg Bachmann
7. Autorem, který většinu svého života prožil ve Švýcarsku, byl:
- a) Paul Heyse
  - b) Hermann Hesse
  - c) Thomas Mann
  - d) Günter Grass
8. Autorem/ autorkou zabývajícím se mj. tématem emigrace byl(a):
- a) Herta Müller
  - b) Rudolf Eucken
  - c) Theodor Mommsen
  - d) Elfriede Jelinek
9. Co inspirovalo Alfreda Nobela k vytvoření Nobelovy ceny za mír?
- a) jeho zážitky z války
  - b) jeho účast na mírovém kongresu v Haagu
  - c) dílo a činnost Berty von Suttner
  - d) román „Na západní frontě klid“ od E. M. Remarqua